

Βιβλιοθήκη Αρχείου: Η περίπτωση της Κεντρικής Υπηρεσίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους

ΜΑΡΙΑ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Τα ίχνη του παρελθόντος

Παρά τον σοβαρό προβληματισμό και τα φαινόμενα ανάπτυξης των ελληνικών βιβλιοθηκών που δημιουργούν ελπίδες για ακόμη περισσότερες ευχάριστες εκπλήξεις, η Βιβλιοθήκη της Κεντρικής Υπηρεσίας των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ) που δεν εντάχθηκε σε κανένα Πρόγραμμα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, φαίνεται ότι αφυπνίζεται σταδιακά από μία μεγάλη περίοδο χειμερίας νάρκης.

Μετά από ποικίλες περιπέτειες αρκετών ετών η Υπηρεσία μεταστεγάστηκε πρόσφατα στο νέο της κτήριο, στο Ψυχικό και η συστέγαση της Βιβλιοθήκης με το Αναγνωστήριο αποτελεί ίσως τον σημαντικότερο παράγοντα που φαίνεται ότι θα βελτιώσει την εικόνα της Βιβλιοθήκης που ήδη από το φθινόπωρο του 2002 είχε αρχίσει να παρουσιάζει δειλά δείγματα ανάκαμψης. Η διαδικασία προβλέπεται ότι θα είναι χρονοβόρα καθώς θα παρακολουθήσει τους ρυθμούς της μεταστέγασης.

Στην Έκθεση Πεπραγμένων έτους 1976 όπου συμπεριλαμβάνεται το διάγραμμα «των απαιτούμενων ειδικών χώρων δι' έκαστον τομέα δράσεως της Αρχαικής Υπηρεσίας εις μέγεθος εμβαδού δια πρόβλεψιν 50 ετών», γίνεται η ακόλουθη μνεία:

«ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ. Βιβλία (αρχαικά, ιστορικά, βιβλιογραφία, ευρετήρια, Κατάλογοι, Εγκυκλοπαιδεία, Δημοσιεύματα ΓΑΚ, Εκδόσεις Εθν. Αρχείων) Αίθουσαι 6 5X8 240 μ². Στο Κτηριολογικό Πρόγραμμα που ακολουθεί και κατά τη διατύπωση του Υπουργείου

Πολιτισμού για τον Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Προσχεδίων για το Κτήριο των ΓΑΚ σημειώνεται:

«Α6. Βιβλιοθήκη, η οποία θα περιλαμβάνει κυρίως βιβλία που χρησιμοποιούνται συχνά από τους ερευνητές των Αρχείων, δηλ. κάθε είδους λεξικά, ιστορικά και φιλολογικά συγγράμματα, εκδόσεις σειρών αρχαικών εγγράφων, κατάλογοι και ευρετήρια του υλικού των Αρχείων κλπ. Η Βιβλιοθήκη θα είναι συνολικού εμβαδού διακοσίων (200) τμ περίπου και ελαχίστου ελευθέρου ύψους 3,50μ. Στην αίθουσα της Βιβλιοθήκης, εκτός από τα έπιπλα των βιβλιοθηκών, προβλέπεται να τοποθετηθεί ένας αριθμός από τραπέζια και καθίσματα για τους ερευνητές, καθώς και ένα γραφείο για τον βιβλιοθηκάριο - επόπτη της αίθουσας... Δεν αποτελεί θέμα του διαγωνισμού η διάταξη των επίπλων, βιβλιοθηκών φορειαμών και σχεδιοθηκών στους διαφόρους χώρους του κτηρίου». Γεγονός πάντως είναι ότι αυτή η απλοϊκή κατά τα σημερινά δεδομένα αντιμετώπιση του θέματος της Βιβλιοθήκης έθετε ως προϋπόθεση την ενιαία λειτουργία της με τον χώρο του Αναγνωστηρίου, κάτι που τελικά ισχύει και σήμερα.

Στον προϋπολογισμό των ΓΑΚ του 1914, έτους ίδρυσης της υπηρεσίας, σημειώνεται: «...2000 δε ετησίως δι' έξοδα εσωτερικής υπηρεσίας, φωτισμόν, θέρμανσιν, βιβλία της βιβλιοθήκης και δετικά, είδη καθαριότητος...». Είναι φανερό ότι τα βιβλία της βιβλιοθήκης και τα δετικά αποτελούν ένα μικρό μόνον μέρος των εξόδων της υπηρεσίας.

Η τελευταία αναφορά περί της βιβλιοθήκης των ΓΑΚ υπάρχει στην Έκθεση Πεπραγμένων έτους 1976:

«Η ειδική Ιστορική και Αρχαιολογική Βιβλιοθήκη της υπηρεσίας περιλαμβάνει άνω των 6000 τίτλων σπανίων βιβλίων ή άνω των 15000 τόμων βιβλίων, δι' των εξυπηρετούνται αι ανάγκες του προσωπικού και των ερευνητών.

α. τόμοι εκ δωρεάς 114

β. τόμοι εξ αγοράς 116

Επίσης 103 λιθογραφία ιστορικά (αναφέρονται αναλυτικά)».

Το πρώτο βιβλίο που καταχωρήθηκε στο Βιβλίο Εισαγωγής (2.5.1915) ήταν:

"Holtzinger Georg: Handbuch der Registratur und Archivwissenschaft, Leipzig 1908 παρά J.Weber, 2α εκδ., 8ον (2 Μαΐου 1915). Συνηγορήσθη μετά των υπ' αρ. 3,4,5,17,18,20,21, 22 και 23 βιβλίων αντί δραχμών εξήκοντα (60)".

Σε διάστημα 58 χρόνων, δηλ. από το 1915 μέχρι το 1973, εισήχθησαν στη βιβλιοθήκη περίπου 4000 τίτλοι ενώ από το 1973 μέχρι το 1995, περίπου 3500 τίτλοι. Ακολούθησε περίπου μία εξαετία κατά την οποία η Βιβλιοθήκη παρέμεινε κλειστή και στη συνέχεια άρχισε η προετοιμασία για τη μεταστέγαση οπότε δεν υπάρχουν προς το παρόν ενημερωμένα στοιχεία για τις προσκτήσεις.

Όπως φαίνεται από τις ελάχιστες αναφορές κυρίως μέσα από τις Εκθέσεις Πεπραγμένων - η Βιβλιοθήκη των ΓΑΚ δεν έπαιξε ποτέ σημαντικό ρόλο στην υπηρεσία:

«Η Βιβλιοθήκη εκ τεσσάρων περίπου χιλιάδων λημμάτων, είναι Ειδική Ιστορική βοηθητική περιλαμβάνουσα μίαν μόνον επιστήμην, διο και εις την ταξινόμησιν και καταλογογράφησιν ταύτης εφαρμόζεται ο Αλφαβητικός Κατάλογος, μη προοριζομένης δια το ευρύ κοινόν». Στην Έκθεση Πεπραγμένων του 1976 σημειώνεται ότι δι' αυτής «εξυπηρετούνται αι ανάγκες του προσωπικού και των ερευνητών». Βέβαια αυτό που μπορεί να συνέβαινε τότε, είχε παύσει να συμβαίνει τά τελευταία χρόνια και μόνον πρόσφατα άρχισε πάλι η εξυπηρέτηση του προσωπικού, κυρίως

του Τμήματος Γενικού Ευρετηρίου που ασχολείται με την ταξινόμηση του υλικού.

Ο ισχύων νόμος των ΓΑΚ (1946/91) προβλέπει τη δημιουργία «Γραφείου Βιβλιοθήκης και Αναγνωστηρίου». Η Βιβλιοθήκη, αν και λεκτικά προηγείται του Αναγνωστηρίου, απασχολεί ελάχιστα τον νομοθέτη που σημειώνει (άρθρο 16) ως τέταρτη κατά σειράν αρμοδιότητα του Γραφείου την ακόλουθη: «Η φροντίδα για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης με δημοσιεύματα που αφορούν την επιστημονική έρευνα και μελέτη».

Στο παλαιό **Βιβλίο Εισαγωγής** της Βιβλιοθήκης, εκτός από τα εισερχόμενα βιβλία και περιοδικά είτε εκ δωρεάς είτε εξ αγοράς, έχουν επίσης καταχωρηθεί λιθογραφίες πολλές από τις οποίες κοσμούσαν στο παρελθόν τους χώρους της Υπηρεσίας.

Η Βιβλιοθήκη **δεν υπήρξε ποτέ δανειστική** για τους ερευνητές αλλά, μετά την ταξινόμησή της, θα προσφέρεται για επιτόπια έρευνα. Για το προσωπικό είναι δυνατός ο εσωτερικός δανεισμός στα επιμέρους Τμήματα για τις ανάγκες των ταξινομήσεων. Γεγονός πάντως είναι ότι η Βιβλιοθήκη δεν απασχόλησε ποτέ περισσότερους από ένα υπαλλήλους ενώ από το 1995 μέχρι το φθινόπωρο του 2002 παρέμεινε κλειστή λόγω έλλειψης προσωπικού. Η προσωρινή απασχόληση ενός εκπαιδευτικού με απόσπαση για ένα χρόνο υποβοήθησε μόνο την προετοιμασία της μεταφοράς της στο νέο κτήριο της ΚΥ των ΓΑΚ στο Ψυχικό.

Ψηλαφώντας το μέλλον

Η επάρκεια και η καταλληλότητα μιας βιβλιοθήκης καθορίζονται αναγκαστικά και από το κτήριο της υπηρεσίας που τη στεγάζει. Η πρόσφατη μεταφορά της Κ.Υ. των ΓΑΚ στο νέο κτήριο του Ψυχικού έδωσε τη δυνατότητα στη Βιβλιοθήκη να αποκτήσει τον κατάλληλο χώρο, δηλ. επαρκή τετραγωνικά μέτρα, εξαερισμό, φωτισμό, θέρμανση, αποθηκευτικό χώρο και θέση τέτοια που να εξασφαλίζει άνετη και ευχάριστη πρόσβαση από τους ερευνητές του συστεγαζόμενου Αναγνωστηρίου αλλά

Υπηρεσίας που παρέμεινε επίσης κλειστό περίπου επί πενταετία, έχει ήδη αρχίσει να επιδρά ευεργετικά και στη Βιβλιοθήκη. Το βιβλιακό υλικό που διαπιστώνεται ότι έχει επείγουσα ανάγκη συντήρησης ή διορθωτικής βιβλιοδεσίας, αφήνεται στη στοργική φροντίδα των δύο - προς το παρόν - συντηρητών του Τμήματος και επιστρέφει αποκαταστημένο στη Βιβλιοθήκη.

Βρίσκεται σε εξέλιξη η διαδικασία αναβάθμισης του Γραφείου Βιβλιοθήκης-Αναγνωστηρίου σε Τμήμα. Σε πρώτη φάση υπεγράφη το σχετικό ΠΔ και ορίστηκε Υπεύθυνος κλάδου αρχειονόμων επικεφαλής του Γραφείου. Σε δεύτερη φάση θα πρέπει να προβλεφθεί, με νομοθετική ρύθμιση, η μετατροπή του Γραφείου σε Τμήμα αλλά και η σύσταση θέσης βιβλιοθηκονόμου. Μέχρι τότε η συστηματική εφαρμογή του θεσμού της πρακτικής άσκησης φοιτητών του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας (ΤΕΙ Αθήνας) που προβλέπεται να ξεκινήσει συστηματικά την άνοιξη του 2005 - και για το Συντηρητήριο και για τη Βιβλιοθήκη της ΚΥ των ΓΑΚ -, θα μπορούσε να βοηθήσει ουσιαστικά στη λύση αρκετών πρακτικών θεμάτων που αντιμετωπίζει σήμερα αυτή η πολύ σημαντική από πλευράς υλικού Ειδική Ιστορική Βιβλιοθήκη.

Απώτερος στόχος της Υπηρεσίας θα μπορούσε να είναι η δημιουργία βάσης δεδομένων, κοινής και για τη Βιβλιοθήκη και για το Αρχείο, που στη συνέχεια θα γίνει προσβάσιμο και μέσω του Διαδικτύου. Για παράδειγμα το υλικό της σπουδαίας Συλλογής Βλαχογιάννη που αποτελεί και σημαντικό τμήμα του αρχειακού υλικού που στεγάζει η ΚΥ των ΓΑΚ, περιλαμβάνει και μεγάλο αριθμό σπανίων Εντύπων ενταγμένων σε Κυτία με συγκεκριμένες θεματικές ενότητες από τον ίδιο τον Βλαχογιάννη. Η σπάνια σήμερα έκδοση του έργου του Δημ. Μάργαρη, *Βιβλιολογία και Βιβλιοθηκονομία*, έκδοση του Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών της Ελλάδος (1939), περιέχεται στο Κυτίο Δ 67 (α/α 1153) της Συλλογής με θεματικό περιεχόμενο «Τέχναι - Επιστή-

μαι Α'». Η ηλεκτρονική πρόσβαση στο αρχείο αυτό θα προσέφερε σημαντική υπηρεσία στην έρευνα, όπως επίσης και η πρόσβαση στη σειρά των παλαιών ΦΕΚ, ιδίως για τον 19ο αι. και τις αρχές του 20ου αι., που αποτελεί σημαντικό υποστηρικτικό εργαλείο για τους ερευνητές αλλά και τμήμα του υλικού της Βιβλιοθήκης.

Προς ένα Κέντρο Τεκμηρίωσης

Είναι εμφανές ότι τα όσα αναφέρθηκαν σχετικά με τη Βιβλιοθήκη των ΓΑΚ είναι μόνο μια σύντομη και απλή και πολύ γενική επισήμανση βασικών σημείων που θα εξεταστούν σε βάθος, εάν η Βιβλιοθήκη αποτελέσει κάποτε συγκεκριμένο στόχο ενδιαφέροντος της υπηρεσίας. Στην πραγματικότητα η σωστή οργάνωση της Βιβλιοθήκης και μάλιστα αυτοματοποιημένης, αποτελεί αντικείμενο ειδικής μελέτης που θα συνεκτιμήσει ένα σύνολο παραγόντων. Θα πρέπει να οργανωθεί έτσι ώστε να διευκολύνει τους ερευνητές στην αναζήτηση γενικών πληροφοριών σε συγκεκριμένα θέματα από δευτερεύουσες πηγές συμπληρώνοντας τα αρχεία. Διαφαίνεται πάντως ότι η μεταστέγαση της Υπηρεσίας θα μπορούσε να γίνει και ο καταλύτης για μία ενδιαφέρουσα σειρά εξελίξεων.

Παρά το γεγονός ότι προτεραιότητα δίνεται κατ' ανάγκη στην εύρυθμη λειτουργία του Αναγνωστηρίου για την έρευνα των αρχείων, αυτό θα συμπαρασύρει ευεργετικά, αργά ή γρήγορα, και την οργάνωση της συστεγαζόμενης πλέον Βιβλιοθήκης. Οι συνεχιζόμενες δωρεές δημοσιευμάτων που προκύπτουν συνήθως από την έρευνα των αρχείων που στεγάζονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, Κεντρική και Περιφερειακές Υπηρεσίες, αποτελούν ήδη ένα σημαντικό υποαρχείο, βιβλιογραφικό εργαλείο έρευνας για τους ερευνητές. Η τήρηση του αρχείου αυτού - βιβλία, ανάτυπα, τόμοι πρακτικών - και κυρίως η εκ των υστέρων συγκέντρωση σχετικού υλικού που δεν έφτασε στο Αναγνωστήριο λόγω αμέλειας, θα βελτιώσει θεαματικά τη λειτουργία

του ίδιου του Αναγνωστηρίου που θα είναι τότε σε θέση να προσφέρει πληρέστερη ενημέρωση στους ερευνητές.

Η πιο σημαντική εξέλιξη βέβαια θα είναι η σταδιακή δημιουργία ενός Κέντρου Τεκμηρίωσης στη Βιβλιοθήκη ως κομβικού σημείου αναφοράς και για τις Περιφερειακές υπηρεσίες των ΓΑΚ, ενός Κέντρου που θα μπορούσε να προσφέρει σε κάθε ενδιαφερόμενο βιβλιογραφική ενημέρωση ως προς συγκεκριμένα ερωτήματα αρχειονομικού αλλά και ιστορικού ενδιαφέροντος, ενημέρωση για τις νέες προσκτήσεις της βιβλιοθήκης, επισημάνσεις αξιόλογων βιβλιοκρισιών, ενημέρωση για εκδηλώσεις (εκθέσεις, ομιλίες, συνέδρια, σεμινάρια) ειδικού αρχειονομικού και ιστορικού ενδιαφέροντος κλπ. Πιο εξεζητημένη υπηρεσία μπορεί να θεωρηθεί η επισήμανση συγκεκριμένων άρθρων ή βιβλίων σε χρήστες των οποίων είναι γνωστός ο ειδικός τομέας ενδιαφερόντων.

Είναι γνωστό ότι τα Κέντρα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης συγκροτήθηκαν για να καλύψουν αυτές τις πληροφοριακές ανάγκες αφού το υλικό αυτό που δεν είναι προσβάσιμο με τα γνωστά μέσα καταγραφής - κυρίως τους καταλόγους βιβλιοθηκών - διαθέτει μία σημαντική πληροφοριακή δύναμη.

Κάθε βιβλιοθήκη και μάλιστα μια εξειδικευμένη Βιβλιοθήκη, οφείλει να ενημερώνει τους χρήστες της για θέματα του ενδιαφέροντός τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, εκτός από τους ερευνητές, το προσωπικό της ίδιας της Υπηρεσίας μπορεί να καταφύγει στη Βιβλιοθήκη για να διευκολυνθεί στο έργο της ταξινόμησης των αρχείων και στη συγκρότηση των εργαλείων έρευνας. Αυτός άλλωστε ήταν και ο βασικός λόγος ύπαρξης αυτής της Ειδικής Βιβλιοθήκης που εμπλουτίστηκε και με δωρεές σημαντικών προσώπων που πέρασαν από τη διοικητική πυραμίδα των ΓΑΚ.

Για το προσωπικό των αρχειακών υπηρεσιών όλης της χώρας, η λειτουργία ενός Κέντρου Τεκμηρίωσης στην Κεντρική Υπηρεσία θα αναβάθμιζε ουσιαστικά το πρόσωπο των Γενι-

κών Αρχείων που επί πολλά χρόνια παρέμεινε νεφελώδες και σκοτεινό. Η τεχνολογική υποδομή της Υπηρεσίας που σταδιακά αναβαθμίζεται, αποτελεί σημαντική εγγύηση και για την εξέλιξη της Βιβλιοθήκης. Η ένταξη της ΚΥ των ΓΑΚ στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο με το οποίο και η Βιβλιοθήκη έχει πρόσβαση στο Διαδίκτυο αλλά και η σταδιακή υποδοχή νέων αρχειονόμων και ταξινόμων που διαθέτουν αρκετά μεγάλη εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες, πιστεύεται ότι θα αναμοχλεύσει ευεργετικά τη στασιμότητα του παρελθόντος μέσα από νέες, απρόβλεπτες ίσως ζυμώσεις.

Οι άνθρωποι που εργάζονται στην ΚΥ των ΓΑΚ αισθάνονται πια επιτακτική την ανάγκη μιας λειτουργικής, έστω και μικρής, Βιβλιοθήκης που και για τους ερευνητές θα αποτελέσει σημαντικό υποστηρικτικό εργαλείο στην έρευνά τους με το αξιόλογο ιστορικό υλικό της. Ιδιαίτερα οι εργαζόμενοι ονειρεύονται κιόλας τη συμπαθητική λειτουργική πληροφοριακή μονάδα που θα μπορεί να εξυπηρετεί και να στηρίζει ουσιαστικά όσους αγωνίζονται απεγνωσμένα στον απαιτητικό χώρο των αρχείων. Κι αυτό, σε μια εποχή που οι δράσεις Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Μουσείων συγκλίνουν εντυπωσιακά μέσα από τις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, σε νέους απαιτητικούς δρόμους.

Βιβλιογραφία

Εκθέσεις Πεπραγμένων Γενικών Αρχείων του Κράτους (*Βιβλιοθήκη ΓΑΚ*)

Δ. Κ. Μάργαρης, *Βιβλιολογία και Βιβλιοθηκονομία*, Γενικόν Συμβούλιον Βιβλιοθηκών της Ελλάδος (αρ. 16), Τύποις Σ.Κ.Βλαστού, Αθήναι 1939

Γ. Δ. Μπώκος, *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης*, εκδ. Παπασωτηρίου, Αθήνα 2001

Δ. Κυριάκη - Μάνεση, *Κέντρα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης. Ρόλος, λειτουργίες, οργάνωση*, εκδ. Ίων, Αθήνα 1999

J. Ellis (επιμ.), *Η διαχείριση των αρχείων*, μετ.

Ζωή Οικονόμου, Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία-Τυπωθήτω/Γ. Δαρδανός, Αθήνα 2000

Σανταμούρη Π., «Η αυτοματοποίηση της βιβλιοθήκης», Τα νέα του ΕΛΙΑ, τ. 59, χειμερινό ηλιοστάσιο 2001, σ.29-31

Γ. Γλωσσιώτης, «Κριτήρια συλλογής δωρεάν πηγών από το Διαδίκτυο για την ένταξή τους

στον κατάλογο της Βιβλιοθήκης», *Βιβλιοθήκες και Πληροφόρηση*, τ. 16 (2003), σ. 25-29

Η Μαρία Βακαλοπούλου είναι Προϊσταμένη του Τμήματος Γενικού Ευρετηρίου στην Κεντρική Υπηρεσία των ΓΑΚ